

41899 - آن چه باید درباره سن حیوان قربانی مراعات کرد

سوال

آیا حیوان قربانی باید سن مشخصی داشته باشد؟ و آیا می توان گاو یا گوسفند را که یک سال و نیم دارد را قربانی کرد؟

پاسخ مفصل

اولا:

علما . رحمهم الله . بر این اتفاق نظر دارند که شرع سن خاصی را برای قربانی در نظر گرفته و ذبح کمتر از آن به عنوان قربانی جایز نیست، بنابراین اگر کسی حیوانی کم سن و سال تر از آن را ذبح کند قربانی او پذیرفته نیست.

نگا: «المجموع» نَوَوِي (۱/ ۱۷۶).

احادیثی دال بر این موضوع وارد شده از جمله:

بخاری (۵۵۵۶) و مسلم (۱۹۶۱) از براء بن عازب . رضی الله عنهما . روایت کرده اند که گفت: یکی از دایی هایم به نام ابو بکر از نماز [عید] قربانی کرد، پس رسول الله . صلی الله علیه وسلم . به ایشان فرمودند: «گوسفند تو، گوسفند گوشت است (یعنی قربانی به شمار نمی آید زیرا پیش از نماز عید قربانی شده است)». او گفت: ای رسول خدا، من بزى ماده در خانه دارم که جَدَعَه (کوچکتر از یک سال و بزرگتر از شش ماه) است. و در روایتی دیگر: «ماده بز کوچکى که جَدَعَه است». و در روایت بخاری (۵۵۶۳): «نزد من جَدَعَه ای هست که بهتر از دو بز بزرگسال است، آیا [به عنوان قربانی] ذبحش کنم؟» پیامبر . صلی الله علیه وسلم . فرمودند: «ذبحش کن، و برای کسی جز تو درست نیست» و در روایتی دیگر: «پس از تو برای کسی دیگر جایز نیست». سپس فرمود: «هر کس پیش از نماز [عید] ذبح کند برای خودش ذبح کرده است، و کسی که پس از نماز ذبح کرد قربانی اش کامل شده و سنت مسلمانان را به انجام رسانده است».

این حدیث دال بر این است که بزى که «جَدَعَه» باشد برای قربانی مناسب نیست. معنای «جَدَعَه» را در ادامه بیان خواهیم کرد.

این قیم . رحمه الله . در «تهذیب السنن» می گوید:

این سخن ایشان که «و پس از تو کسی پذیرفته نمی شود» قطعاً نافی این است که بعد از او از کسی دیگر قبول شود».

از دیگر روایات، روایت مسلم (۱۹۶۳) از جابر. رضی الله عنه. است که رسول الله. صلی الله علیه وسلم. فرمودند: «جز مُسن ذبح نکنید، مگر آن که بر شما دشوار آید، پس گوسفند جذعه ای ذبح کنید».

در این حدیث نیز تصریح بر این است که باید حیوان مسن ذبح کرد، مگر در گوسفند که جَدَع نیز پذیرفته است. نَووی در شرح مسلم می گوید:

«علما گفته اند: مسن یعنی ثنیه از هر حیوانی، از شتر و گاو و گوسفند و بالاتر از ثنی و این تصریح است بر این که جز گوسفند، جذع (کمتر از یک سال) به هیچ عنوان پذیرفته نیست».

حافظ ابن حجر در «التلخیص» (۲۸۵/۴) می گوید:

«ظاهر حدیث بر این است که گوسفند جذع (کمتر از یک ساله) پذیرفته نیست مگر در صورتی که از فراهم ساختن گوسفند مسن (یک ساله و بیشتر) ناتوان شود، اما اجماع بر خلاف این است، بنابراین باید آن را تأویل بر این کرد که یعنی بهتر آن است، به این معنی که: مستحب آن است که جز گوسفند مسن ذبح نکنند».

نوووی در شرح مسلم نیز چنین می گوید.

و همچنین صاحب «عون المعبود» می گوید:

«این تأویل، همان چیزی است که درست است».

سپس برخی از احادیث وارده در جواز گوسفند جذع (کمتر از یک ساله) در قربانی را ذکر کرده از جمله حدیث عُقبه بن عامر. رضی الله عنه. که گفت: «با رسول الله. صلی الله علیه وسلم. از گوسفندان جَدَع ذبح کردیم» به روایت نسائی (۴۳۸۲). حافظ ابن حجر می گوید: سندش قوی است. و آلبانی در صحیح نسائی آن را صحیح دانسته است.

در «الموسوعة الفقهية» (۸۳/۵) درباره شروط قربانی آمده است:

«شرط دوم: این که به سن قربانی رسیده باشد، یعنی اگر شتر و گاو و بز باشد «ثنیه» یا بالاتر از ثنیه باشد، و اگر گوسفند است «جَدَعه» یا بالاتر از جذعه باشد، بنابراین کمتر از ثنیه از غیر گوسفند پذیرفته نیست و گوسفند پایین تر از جَدَعه هم پذیرفته نیست... و این شرطی است که فقها درباره اش اتفاق نظر دارند، اما درباره تفسیر «ثنیه» و «جذعه» اختلاف کرده اند».

ابن عبدالبر. رحمه الله. می گوید:

«در این باره اختلافی سراغ ندارم که جَدَع هیچ حیوانی از جمله بز و دیگر حیوانات قربانی اش درست نیست جز گوسفند، بلکه در همه این حیوانات، ثنیه و مسن تر از آن جایز است و [قربانی] گوسفند جَدَع بنا بر سنت جایز است» (ترتیب التمهید: ۱۰/۲۶۷).

نووی در «المجموع» (۳۶۶/۸) می گوید:

«امت بر این اجماع دارند که قربانی شتر و گاو و بز درست نیست مگر آن که «ثنی» باشد، و قربانی گوسفند درست نیست مگر آن که «جدع» باشد، و این که حیوانات نام برده شده جایز است، مگر آن چه برخی از اصحاب ما از ابن عمر و زُهری روایت کرده اند که گفت: [قربانی] گوسفند جَدَع درست نیست. و آن چه از عطا و اوزاعی روایت شده که شتر و گاو و بز و گوسفند جَدَع درست است».

ثانیا:

اما این که سن دقیق قربانی چقدر باید باشد، ائمه در این باره اختلاف نظر دارند.

گوسفند جَدَع، یعنی: گوسفندی که نزد حنفیان و حنبلیان شش ماهش کامل شده باشد، و نزد مالکیان و شافعیان آن چه یک سالش کامل شده باشد.

و بز مسنه (ثنی): نزد حنفیان و مالکیان و حنبلیان بزی است که یک سالش کامل شده باشد و نزد شافعیان آن چه دو سالش کامل شده باشد.

و گاو مسنه: نزد حنفیان و شافعیان و حنبلیان گاوی است که دو سالش کامل شده باشد و نزد مالکیان آن گاوی است که سه سالش کامل شده باشد.

و شتر مسنه: نزد حنفیان و مالیکان و شافعیان و حنبلیان شتری است که پنج سالش کامل شده باشد.

نگا: «بدائع الصنائع» (۷۰/۵)، «البحر الرائق» (۲۰۲/۸)، «التاج والإکلیل» (۳۶۳/۴)، «شرح مختصر خلیل» (۳۴/۳)، «المجموع» (۳۶۵/۸)، و «المغنی» (۳۶۸/۱۳).

شیخ ابن عثیمین . رحمه الله . در «أحكام الأضحية» می گوید:

«شتر ثنی یعنی آن چه پنج سالش کامل شده باشد و ثنی از گاو یعنی آن چه دو سالش کامل شده باشد، و ثنی از گوسفند یعنی آن چه یک سالش کامل شده باشد، و جَدَع یعنی آن چه نیم سالش کامل شده باشد، بنابراین قربانی کردن کمتر از ثنی در شتر و گاو و بز درست نیست و قربانی کردن گوسفند کمتر از جَدَع (کمتر از شش ماهه) درست نیست».

در فتاویٰ کمیسیون دائمی فتوا (۱۱/۳۷۷) آمده است:

«ادله شرعی دال بر این است که گوسفندی که شش ماهش کامل شده باشد و بزى که یک سالش کامل شده باشد و گاوى که دو سالش کامل شده باشد و شترى که پنج سالش کامل شده باشد قربانى اش درست است، و آن چه کمتر از آن باشد به عنوان هدی (قربانى حرم) و به عنوان قربانى درست نیست، و این همان {آن چه از قربانى میسر است} [مورد اشاره در آیه ۱۹۶ سوره بقره] است، زیرا ادله قرآن و سنت یکدیگر را تفسیر می کنند».

کاسانى در «بدائع الفوائد» (۷۰/۵) می گوید:

«معین شدن این سن ها چنان که گفتیم برای جلوگیری از نقصان است نه برای جلوگیری از بیشتر شدن، تا آن که اگر کم سن تر از آن را قربانى کند قبول نباشد و اگر مسن تر از آن را قربانى کند پذیرفته شود و بهتر باشد. بره (بچه گوسفند) و بزغاله (بچه بز) و گوساله و بچه شتر درست نیست، زیرا شرع سن هائی را که بیان کردیم آورده است، و انواعی که ذکر کردیم چنین نیستند».

بنابراین مشخص می شود که قربانى گاوى که کمتر از دو سال داشته باشد نزد هیچیک از ائمه درست نیست.

والله اعلم.